

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านจิตลักษณะ และปัจจัยด้านด้านครอบครัวของผู้สูงอายุกับระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้สูงอายุเพศชาย และเพศหญิงมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร การวิจัยได้อาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของผู้สูงอายุ
 - 1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
 - 1.2 ความสำคัญของผู้สูงอายุ
2. การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ
 - 2.1 การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ
 - 2.2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

1. ความหมายและความสำคัญของผู้สูงอายุ

การศึกษางานวิจัยเรื่องเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มีผู้ทำการศึกษาวิจัยหลายประเภท ทั้งระดับสถาบัน และระดับชาติ ซึ่งการศึกษามีหลายมุมมองที่แตกต่างกัน ขึ้นกับความสนใจของนักวิจัยในแต่ละด้าน จึงเป็นที่มาของการให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ซึ่งมีคำอธิบายที่หลากหลาย ทั้งนี้อยู่ที่ความเข้าใจต่อสถานภาพของการเป็นผู้สูงอายุของผู้ทำการศึกษา

1.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

กรมประชาสงเคราะห์ (2525 : 11) ได้ให้ความหมายของ “ความสูงอายุ” ว่าเป็นการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายของช่วงอายุมนุษย์

กุลา ต้นติผลาชีวะ(2524 : 24) “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์ โดยนับอายุตามปฏิทิน สภาพความเสื่อมทางร่างกายและจิตใจ ขาดดวงใจ ความจำเสื่อม สภาพร่างกายเสื่อมถอย

วิฑูร แสงสิงแก้ว (2536 อ้างใน พิมล พลเวียง 2545 : 123) ได้แบ่งผู้สูงอายุ ตามทางการแพทย์ออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้สูงอายุวัยเริ่มต้น เป็นผู้มีอายุระหว่าง 60 - 70 ปี

กลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุวัยกลาง เป็นผู้มีอายุระหว่าง 70 - 80 ปี

กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุวัยปลาย เป็นผู้มีอายุมากกว่า 80 ปีขึ้นไป

อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร (2512 อ้างใน ญาณี นาคพงษ์ 2543 : 12 - 13)

ได้บัญญัติคำว่า “ ผู้สูงอายุ ” ว่า ต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป
2. เป็นผู้ที่มีความเสื่อมตามสภาพ มีกำลังถดถอยเชิงซ้ำ
3. เป็นผู้ที่สมควรให้ความอุปการะ
4. เป็นผู้ที่มีโรคควรได้รับการช่วยเหลือ

สุรกุล เจนอบรม (2541 : 6) อธิบาย คนชรา หรือ ผู้สูงอายุ (Elderly) หมายถึง บุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต เริ่มตั้งแต่ วัยทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา การกำหนดเกณฑ์ว่า เมื่อใดจะเรียกว่าวัยผู้สูงอายุนั้น ในสังคมดั้งเดิมได้กำหนดการเป็นผู้สูงอายุ โดยใช้บทบาทที่บุคคลนั้น ๆ ทำอยู่ในสังคมเป็นเกณฑ์ ซึ่งบทบาทนั้นมักแสดงถึงความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบสูงในสังคม ปัจจุบันมักใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ มักมีความแตกต่างกันไปในสังคมของแต่ละประเทศ เช่น บางประเทศกำหนดให้ 55 ปี บางประเทศกำหนด 65 ปีหรือ 70 ปี และตัวเลขเหล่านี้คือ เกณฑ์อายุที่ใช้เพื่อการเกษียณตัวเอง ออกจากการปฏิบัติงาน ตามที่แต่ละประเทศกำหนดขึ้นไว้นั่นเอง และที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วย ผู้สูงอายุ (World Assembly on Aging) ได้กำหนดให้ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูงอายุ (elderly) และให้ใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก ซึ่งประเทศไทยได้นำมาใช้เช่นเดียวกัน

เชฟเฟ้ (Shaffer 1985 : 7 อ้างใน จิตตินันท์ เฉชะคุปต์ 2545 : 26) อธิบาย ระยะวัยของผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป หรือหลังเกษียณจนถึงสิ้นอายุขัย สภาพร่างกายเริ่มเสื่อมถอยและการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปทำได้ยาก มีภาวะจิตใจที่ กระแทกกระเทือนได้ง่าย จากความรู้สึกว่าตนเองด้อยประสิทธิภาพ เป็นช่วงระยะที่ค้นหาปรัชญา การดำเนินชีวิตในบั้นปลายของชีวิต และเตรียมตัวในการจากไปอย่างมีความสุข

จันทนา มหามงคล (2547 : 14) “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งอยู่ในช่วงสุดท้ายของวงจรชีวิต ที่มีสภาพร่างกายที่เสื่อมถอยทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม รวมทั้งการสูญเสียบทบาทหน้าที่ทางสังคมและเศรษฐกิจมากที่สุด

จากความหมายของนักวิชาการเหล่านี้ สามารถสรุปได้ว่า “ผู้สูงอายุ” หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทิน เป็นผู้ที่มีความเสื่อมสภาพทางร่างกายและจิตใจ มีกำลังถดถอยเชิงองค์ แต่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของประเทศชาติ เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ แก่ลูกหลานและเยาวชนรุ่นหลังทั้งยังทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคม และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ ซึ่งกิจกรรมทางสังคมส่งผลต่อตัวผู้สูงอายุโดยตรง ในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเองหลังจากเกษียณงาน และกำหนดบทบาทใหม่ทางสังคมของผู้สูงอายุได้ หรือเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเองตามความถนัด และความชอบของแต่ละบุคคล

1.2 ความสำคัญของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุจำนวนมากเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ พลังความคิด ภูมิธรรม และภูมิฐานในตนเองที่มีคุณค่า ได้ทำประโยชน์แก่สังคมในฐานะ “ผู้ให้” มามากกว่าครึ่งชีวิต (ศศิพัฒนา ยอดเพชร 2534 : 34) เป็นผู้ที่มีความรัก ความอบอุ่น การอบรมจริยธรรม มารยาท ความเคารพนับถือ และการดูแลเอาใจใส่แก่ครอบครัว มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในสังคม มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ไม่จะเป็นด้านสุขภาพ อนามัยทางกายและจิต การศึกษา การได้รับข่าวสาร ข้อมูล รวมทั้งในด้านการดูแลรักษาพยาบาล มีบทบาทในการรักษาเอกลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมสืบสานความเป็นไทย และความหลากหลายทางสังคม สามารถทำประโยชน์ให้สังคมหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนา และด้านการศึกษา ผู้สูงอายุนับได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศที่ยังมีทั้งความรู้และความสามารถในการทำประโยชน์ให้กับ ชุมชน สังคมและประเทศชาติได้อีก โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุให้เข้ามา มีบทบาท มีส่วนร่วมในชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ เนื่องจากผู้สูงอายุมีเวลาว่าง ภายหลังการเกษียณอายุงานประกอบด้วยภาระ ความรับผิดชอบในหน้าที่ลดลงตามลำดับ ประกอบกับปัจจุบันนโยบายการบริหารจัดการของภาครัฐมีการส่งเสริมให้ประชากรมีส่วนร่วมในการจัดบริการสังคมในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และการให้โอกาสผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุนำศักยภาพที่ยังมีอยู่ในตนเอง รวมทั้งประสบการณ์ที่ผ่านมานำมาช่วยเหลือ แนะนำและทำประโยชน์ด้านต่างๆ ให้กับชุมชนได้ ยังสอดคล้องตามนโยบายแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (2545 – 2564) ปฏิญญาผู้สูงอายุไทยข้อที่ 6 ผู้สูงอายุใน

ปัจจุบันยังเป็นบุคคลที่มียังศักยภาพในตนเองอยู่มากจะให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกิจกรรมในชุมชนอยู่เสมอ

ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญในการช่วยพัฒนาประเทศชาติ ชุมชนและท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพเจริญก้าวหน้าอย่างมีคุณภาพ จึงควรเปิดโอกาส ส่งเสริม สนับสนุนช่วยเหลือให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทุกด้าน ตามความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนและท้องถิ่นที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ โดยยึดหลักให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมที่จัดหรือให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ช่วยวางแผนการจัดกิจกรรม และร่วมลงมือทำกิจกรรมนั้นด้วย

2. การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

2.1 ลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

2.1.1 ความหมายของกิจกรรมทางสังคม

เบิร์นไซด์ (Burnside 1981 : 365 อ้างใน สุรีย์ ชลเขตต์ 2540 : 23) ให้ความหมาย “กิจกรรม” ว่า หมายถึง กระบวนการทางร่างกายเกี่ยวกับการใช้พลังงาน เพื่อให้เกิดผลของการกระทำหรือกิจงาน และกล่าวถึง แนวคิดทฤษฎีกิจกรรมไว้ว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีจะเข้าร่วมกิจกรรมในระดับสูง การที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมหรือลดยห่างจากกิจกรรม เนื่องจากได้รับอิทธิพลในการดำเนินชีวิตในอดีต และรายได้ ซึ่งเป็นอิทธิพลภายนอกมากกว่าอิทธิพลภายใน การคงไว้ซึ่งกิจกรรมทางร่างกาย จิตใจ และสังคมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่จะประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิต

เทเลอร์ (Taylor 1983 : 54 - 56 อ้างใน บรรลุ ศิริพานิช 2531 : 47) บอกว่า “กิจกรรมทางสังคม” หมายถึง การกระทำกิจกรรมของผู้สูงอายุทางสังคมที่เหมาะสม ควรเป็นกิจกรรมทั้งในบ้าน นอกบ้าน ทั้งด้านจิตใจ ร่างกายและสังคม เพื่อให้คงไว้ซึ่งความรู้สึกเป็นสุขสมบูรณ์ทั้งกายและใจ กำหนดกิจกรรม 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมอาชีพบำบัด กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมดนตรี กิจกรรมด้านอาชีพ กิจกรรมด้านการศึกษา และกิจกรรมบริการห้องสมุด

จุฑาทิพ อภิรมย์ (2537 : 9) ได้พูดถึงความหมายของกิจกรรมทางสังคมว่า “กิจกรรมทางสังคม” หมายถึง กิจกรรมทางศาสนา เช่น การไปวัด ทำบุญ ทอดกฐิน ฟ้าป่า กิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่อสังคม เช่น การให้ความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัย (วิทยากร)

การณรงค์ต่างๆ กิจกรรมทางสังคม เช่น งานเลี้ยงสังสรรค์กลุ่มผู้สูงอายุ กิจกรรมกีฬา เช่น กีฬาเปตอง และกิจกรรมอาสาสมัครประชาสงเคราะห์

สุริย์ ชลเขต (2540 : 8) ให้ความหมายว่า “ กิจกรรมทางสังคม ” หมายถึง งานหรือการกระทำ ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติแล้วบังเกิดความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต ยังประโยชน์แก่ ครอบครัว ชุมชนและสังคมที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกอยู่ อันได้แก่ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเพื่อ ชุมชน กิจกรรมทางการศึกษา และกิจกรรมนันทนาการ

จันทนา มหามงคล (2547 : 9) อธิบาย “ กิจกรรมทางสังคม ” หมายถึง การกระทำที่ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น โดยการมีส่วนร่วมต่างๆ เพื่อการสังคม ยังประโยชน์ แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชนที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งกำหนดกิจกรรมทางสังคมไว้ 4 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน กิจกรรมด้านการศึกษา กิจกรรมด้านศาสนา/ประเพณี และกิจกรรมด้าน นันทนาการ

พรรณธิดา บุญพิทักษ์ (2548 : 15) พูดถึง “ กิจกรรมทางสังคม ” ว่า หมายถึง กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย
2. กิจกรรมด้านการพัฒนาสังคม
3. กิจกรรมด้านนันทนาการและงานอดิเรก
4. กิจกรรมด้านการศึกษาตามความสนใจและความถนัด
5. กิจกรรมด้านการเผยแพร่ความรู้
6. กิจกรรมด้านศาสนา
7. กิจกรรมด้านวัฒนธรรม
8. กิจกรรมด้านทัศนศึกษานอกสถานที่

โดยกิจกรรมต่างๆ นั้น ตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและแสดงความคิดจากประสบการณ์ได้อย่างเต็มความสามารถ

จากความหมายของนักวิชาการที่กล่าวมา สรุปได้ว่า “ กิจกรรมทางสังคม ” หมายถึง การกระทำกิจกรรม หรือพฤติกรรมของบุคคลที่มีส่วนร่วมในกลุ่มคน ชุมชนและสังคม และการกระทำหรือกิจกรรมนั้นสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยการมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นๆ หรือกลุ่มบุคคลหลายๆ คนที่มาอยู่ร่วมกัน ร่วมกันทำงานและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้านต่างๆ ในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข มีการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ ส่งผลทำให้บุคคลทั่วไปหรือผู้สูงอายุมีการปรับตัวที่ดี เกิดความพึงพอใจในชีวิต มีบทบาทและ

สถานภาพที่ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและพบปะพูดคุยกับบุคคลทั่ววัยได้ ไม่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย กิจกรรมทางสังคมจึงมีประโยชน์ต่อบุคคลทั่ววัย

สำหรับผู้สูงอายุ “กิจกรรมทางสังคม” หมายถึง กิจกรรมที่ผู้สูงอายุเลือกทำอย่างมีอิสระตามความสามารถ ความรู้ ความถนัด และความเหมาะสมตามความสมัครใจของตนเอง ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของตนเองและผู้อื่น การกระทำกิจกรรมนั้นมีประโยชน์ มีคุณค่า มีศักดิ์ศรีได้รับการยกย่องเป็นที่ยอมรับจากบุคคลอื่น ก่อให้ผู้สูงอายุเกิดความพึงพอใจและมีความภาคภูมิใจที่ได้ทำกิจกรรม นอกจากนี้ยังส่งผลต่อสุขภาพที่ดีทางร่างกายและจิตใจ

2.1.2 ความสำคัญของกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

กิจกรรมทางสังคม เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ บุคคลอื่น ชุมชน และสังคม เมื่ออายุเพิ่มขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ย่อมเกิดความเสื่อมไปตามสภาพและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ รวมทั้งบทบาททางสังคมย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ภายหลังเกษียณอายุงาน ผู้สูงอายุมีเวลาว่างมากขึ้น บทบาททางสังคมเดิมลดลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทตนเองใหม่ โดยการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเชื่อว่าสามารถนำมาชดเชยภาระหน้าที่ ที่สูญเสียไปและต้องการใช้เวลาที่เหลืออยู่ในชีวิต ทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลกลุ่มต่างๆ ในสังคมเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ผู้สูงอายุที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและช่วยเหลือสังคม เริ่มมีแนวโน้มค่อนข้างสูงในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมทำให้บุคคลทุกกลุ่มต้องมีการช่วยเหลือและประสานกัน รวมถึงผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในชุมชนของตนเอง และสามารถใช้ศักยภาพที่ผู้สูงอายุมีต่อชุมชนได้มากขึ้น แต่การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุแต่ละคนย่อมมีแนวคิดที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ด้านที่มีอิทธิพลต่อผู้สูงอายุเอง (จินตนา มหามงคล 2547 : 19)

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการความรัก ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ และการเป็นเจ้าของ ดังนั้น กิจกรรมทางสังคม เป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมโอกาส มนุษย์สัมพันธ์ ความเข้าใจ ความสามัคคี อันดีต่อเพื่อนมนุษย์ (สมบัติ กาญจนกิจ 2535 : 115) กิจกรรมทางสังคม จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างเสริมคุณค่าและสร้างความมั่นใจในตนเองของผู้สูงอายุ ส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ที่ดีโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม การมีความสนใจร่วมกันโดยไม่มีการบังคับ และผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ กิจกรรมทางสังคมยังช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้มีบรรยากาศที่อบอุ่น และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ ดังนั้น การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญอย่างมากสำหรับผู้สูงอายุ และการเข้าร่วม

กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุแต่ละคน ย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพทางร่างกาย สภาพเศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนี้ ยังขึ้นอยู่กับแนวคิดและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้สูงอายุอีกด้วย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มาจาก สภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยพื้นฐานความเป็นมาของตัวผู้สูงอายุ ครอบครัว และสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกวัยต้องกระทำเพื่อพัฒนาตนเอง และตอบสนองความต้องการในชีวิต แต่การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ตามแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ ที่มีปัจจัยภายนอก ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อและไม่เชื่อ และปัจจัยอื่นเป็นองค์ประกอบร่วมกัน กิจกรรมทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละประเภท

2.1.3 ประเภทกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

กิจกรรมทางสังคมมีการแบ่งประเภทออกเป็นหลายรูปแบบแล้วแต่มุมมองของนักจิตวิทยาและผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบและค้นหาเหตุผล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมและนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป นักวิชาการได้แบ่งประเภทกิจกรรมทางสังคมไว้ ดังนี้

เลมอน และคณะ(Lemon and others, 1972 อ้างในสุรีย์ ชลเขต 2540 : 21)

นักจิตวิทยา ซึ่งแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (Informal Activity) ได้แก่ การพบปะสังสรรค์กับเพื่อน ญาติ การช่วยเหลืองานของสมาชิกในครอบครัว
2. กิจกรรมที่มีรูปแบบ (Formal Activity) ได้แก่ การเข้าร่วมสมาคมต่าง ๆ การเข้ากลุ่มทางศาสนา การเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมเป็นกิจกรรมภายนอกครอบครัว
3. กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนและงานอดิเรก (Leisure Activity and Hobby) ได้แก่ การทำงานในยามว่าง กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ การทำสวน ปรับปรุงตกแต่งบ้าน

เขมิกา ยามะรัต (2527 : 119) ศึกษา ความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุได้แบ่งประเภทของกิจกรรม ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) หมายถึง การที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ กับองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิก ซึ่งแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมภายในครอบครัว ภายนอกครอบครัว และสมาคมต่าง ๆ ที่ตนเป็นสมาชิก (Voluntary Association)
2. งานอดิเรก (Hobby) หมายถึง กิจกรรมในเวลาว่าง ซึ่งอาจเป็นการพักผ่อน หรือกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถกระทำได้โดยลำพัง

3. การทำงานที่มีรายได้ (Work) หมายถึง กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้
ไม่ว่าจะเป็นงานประจำงานพิเศษหรืองานชั่วคราว

ผู้สูงอายุมีระดับการทำกิจกรรมสูง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในสังคมทั้งภายใน
ภายนอกครอบครัวและในยามว่าง รวมทั้งการทำงานอดิเรก ซึ่งรวมการออกกำลังกายและการเล่น
กีฬาไว้ด้วยกัน จะเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง

นิตา ชูโต (2525 : 3 - 13) ศึกษากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุไทย ได้แบ่งกิจกรรม
ออกเป็นกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1. กิจกรรมเกี่ยวกับการเมือง หมายถึง การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเป็น
สมาชิกพรรคการเมือง รวมทั้งการสมัครเลือกตั้งระดับท้องถิ่นไปจนระดับชาติ
2. กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การไปวัด เป็นมรรคทายก เป็นต้น
3. กิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนเพิ่มเติมเพิ่มพูนความรู้ อาทิเช่น ไปเรียนหนังสือ
โรงเรียนผู้ใหญ่ ไปอบรมเกี่ยวกับการเกษตรกรรม ฯลฯ
4. กิจกรรมทางสังคม เช่น การไปกินเลี้ยง การจัดเลี้ยงไปงานแต่งงาน และงาน
รื่นเริงต่างๆ
5. กิจกรรมทางศิลปะและการฝีมือ เช่น จัดดอกไม้ ปักหมอน เย็บจีวร จุล
กฐิน วาดรูป เล่นละคร แต่งโคลงกลอน ฯลฯ
6. กิจกรรมเกี่ยวกับการกีฬา หมายถึง ทั้งกิจกรรมการเล่น ดู เป็นกรรมการ
ผู้จัด ฯลฯ กิจกรรมการกีฬานี้หมายถึงถึงกิจกรรมการเล่นและดูเพื่อออกกำลังกาย หรือเพื่อ
พักผ่อนหย่อนใจ รวมไปถึงเกมส์ต่าง ๆ เช่น หมากรุก ไพ่ต่าง ๆ ทั้งนี้ไม่รวมถึงการเล่นการพนัน
7. งานอาสาสมัครเพื่อชุมชน ซึ่งได้แก่ การร่วมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น
ขุดลอกคลอง ลอกคู กิจกรรมปลูกเสื่อชาวบ้าน ฯลฯ

เทย์เลอร์ (Taylor อ้างใน จันทนา มหามงคล 2547 : 23) ได้แยกประเภทกิจกรรม
ของผู้สูงอายุออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. อาชีวะบำบัด (occupation therapy) คือ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
และป้องกันความพิการที่จะเกิดขึ้น อาชีวะบำบัดไม่ใช่การเตรียมตัวสำหรับประกอบอาชีพ ลักษณะ
กิจกรรมที่ทำได้แก่ การทำสวน เป็นต้น
2. นันทนาการบำบัด (recreation therapy) คือ กิจกรรมที่เสริมสร้างให้มนุษย์ทุก
คน มีร่างกายและจิตใจแจ่มใส ไม่ฟุ้งซ่าน กิจกรรมนันทนาการ ได้แก่ การวาดรูป ทำงานฝีมือ
ดูโทรทัศน์ ฟังดนตรี พบปะสังสรรค์ เดินรำ เป็นต้น

3. กิจกรรมบำบัดด้วยหนังสือ (bibliotherapy) คือ การใช้หนังสือเพื่อการป้องกันหรือรักษา ซึ่งเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจหลังการอ่านหนังสือแล้ว ทำให้มีสุขภาพจิตดีขึ้น และเป็นการส่งเสริมให้ผู้อ่านมีการยอมรับในคุณค่าของการอ่านหนังสือ

4. กิจกรรมออกกำลังกาย (physical exercise) คือ กิจกรรมที่ใช้พลังงาน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้มีอายุยืนยาว ส่งเสริมความแข็งแรงของร่างกาย

5. กิจกรรมทางศาสนา (religion) คือ กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุผ่อนคลายจากความตึงเครียด การแก้ปัญหาในชีวิต โดยการทำบุญเข้าวัดเพื่อให้เกิดความสุขทางใจ

6. กิจกรรมการเป็นอาสาสมัคร (volunteering) คือ กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมองเห็นคุณค่าต่อสังคม โดยการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น

บรรลุ ศิริพานิช (2542 : 39 - 46) กล่าวถึง กิจกรรมต่าง ๆ ในยามว่างหลังเกษียณอายุงานโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ นันทนาการ การเรียนรู้ และการบริการผู้อื่น ดังนี้

1. กิจกรรมนันทนาการ

กิจกรรมนันทนาการที่ทำมีให้เลือกหลายกิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมต้องมีเวลาที่เพียงพอในการทำกิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้ใช้เวลาช่วงหนึ่งในการเริ่มต้นที่จะเกิดความคุ้นเคย สนุก และเกิดความพึงพอใจกับกิจกรรมที่เลือก ซึ่งประเภทของกิจกรรมนันทนาการมี ดังนี้ ประเภทงานอดิเรก เช่น วาดรูป ทำอาหารทำสวน ทำงานช่างไม้ ทอผ้า และทำหุ่น ประเภทเกมส์ เช่น บริดจ์ หมากรุก ปริศนาอักษรไขว้ เป็นต้น ด้านกีฬา เช่น เดิน ว่ายน้ำ ฝึกจักรยาน กอล์ฟ เทนนิส โบว์ลิ่งและเรือใบ ด้านเกี่ยวกับหนังสือและการอ่าน เช่น นวนิยาย บทประพันธ์ ประวัติศาสตร์ และชีวประวัติ ด้านดนตรี เช่น ฟังดนตรี เล่นดนตรี ร้องเพลงเป็นหมู่คณะ ด้านชมรม เช่น เข้าร่วมชมรมต่าง ๆ ชมรมกีฬา ศาสนา การเมือง ชมรมผู้สูงอายุ ประเภทการท่องเที่ยวในประเทศหรือต่างประเทศ และกิจกรรมนันทนาการ ผู้สูงอายุควรจะรวมกลุ่ม หรือเข้าร่วมชมรมกับผู้อื่น เพราะไม่ใช่เพียงเรียนรู้ หรือสอนผู้อื่นเท่านั้น แต่จะทำให้ผู้สูงอายุได้สัมผัสกับผู้อื่นมีแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ร่วมกัน

2. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมทุกอย่างมีการเรียนรู้อยู่เสมอ ซึ่งส่วนใหญ่คิดว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องของโรงเรียน และเด็กที่จะเรียนรู้เพื่อไปประกอบอาชีพ แต่ความเป็นจริงการเรียนรู้ทำได้ทุกช่วงอายุ ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ สิ่งแวดล้อมรวมทั้งข้อมูลข่าวสาร การใช้เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการสื่อสารเทคโนโลยีใหม่ๆ จำเป็นที่บุคคลทุกวัยต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง วัยทำงานต้องเรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของตนเอง

เมื่อเกษียณอายุการทำงานแล้ว การเรียนรู้ควรมีอย่างต่อเนื่องเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ความพึงพอใจ หรือเพื่อการดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้ได้รับความสำเร็จ ด้านสุขภาพจิตการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยน ความสนใจกับผู้อื่นเป็นการกระตุ้นให้มีสภาพจิตใจและทัศนคติที่ดี รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์อย่างดีซึ่งกันและกัน

3. กิจกรรมบริการผู้อื่น

นอกจากมีกิจกรรมด้านต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมสำหรับตนเองแล้ว ยังมีกิจกรรมที่มีการเสียสละและทำสิ่งที่มีประโยชน์ให้แก่สังคมได้ คือ นอกเหนือจากทำให้ตนเองครอบครัว และเพื่อนฝูงแล้ว กิจกรรมบริการผู้อื่นโดยการให้ความช่วยเหลือชุมชนและสังคม จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจที่ตนเองสามารถช่วยเหลือ และทำประโยชน์ให้ผู้ที่ด้อยโอกาส หรือผู้ที่กำลังเดือดร้อนด้านต่างๆ อาจเป็น งานอาสาสมัคร งานการกุศล งานชมรมหรือสมาคมต่างๆ ผู้สูงอายุควรพิจารณาว่าตนเองมีความสามารถด้านใดและเหมาะกับกิจกรรมแบบใด ซึ่งกิจกรรมบริการผู้อื่นมีหลายด้าน เช่น บริการทางสุขภาพอนามัยหลายโรงพยาบาล มีองค์กรที่ตั้งขึ้นช่วยเหลือกิจกรรมของโรงพยาบาล หรือ สถานบริการอนามัย การบริการ อาทิเช่น หาทุนเยี่ยมผู้ป่วย ช่วยผู้ป่วยในการทำกิจวัตรบางประการ เป็นต้น ด้านสังคมสงเคราะห์ มีหน่วยงานสังคมสงเคราะห์หลายหน่วยงานที่ผู้สูงอายุอาจเลือกเข้าร่วมได้ องค์กรการกุศลต่างๆ หรือองค์กรทางศาสนา ซึ่งองค์กรเหล่านี้ต้องการอาสาสมัครทำงานหลายด้าน เช่น งานหาทุน การประสานงาน งานติดต่อ งานบริการที่ไม่ต้องอาศัยวิชาการชั้นสูง ฯลฯ ยังมีชมรมและสมาคมที่ผู้สูงอายุอาจเข้าร่วมได้ในหลายฐานะ เช่น เป็นผู้จัดการ ผู้สอน ผู้บริการหรือสมาชิกเฉยๆ ในบรรดาสมาคมชมรม หรือองค์กรต่างๆ ที่ดีที่สุดคือ สมาคมหรือองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเด็ก และวัยรุ่น เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุได้สัมผัสกับหนุ่มสาวทำให้ช่องว่างระหว่างวัยหายไป อาจมีการเลือกกลุ่มการเมืองสำหรับ ผู้สนใจด้านการเมือง หรือถ้าสนใจกิจกรรมที่พิเศษอาจเลือกกลุ่มเฉพาะทาง เช่น กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มผู้บริโภคร และกลุ่มสิทธิมนุษยชน สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางสำหรับให้ผู้สูงอายุเลือกทำกิจกรรมด้านการบริการอื่นๆ หรือกิจกรรมบริการทางสังคมด้านเพื่อชุมชน

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่อง การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์กำหนดกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุครั้งนี้ ให้ประกอบด้วย กิจกรรมด้านนันทนาการ กิจกรรมด้านศาสนา กิจกรรมด้านการศึกษา และกิจกรรมเพื่อชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กิจกรรมด้านนันทนาการ

กิจกรรมนันทนาการ คือ กิจกรรมซึ่งกระทำเพื่อช่วยรักษาสุขภาพร่างกายและความสมบูรณ์ สมบัติ กาญจนกิจ(2535 : 156 - 157) มีความเห็นว่า การนันทนาการจะช่วยใน

การพัฒนาอารมณ์ เป็นแรงจูงใจ ในการสร้างความคิดสร้างสรรค์ หรือ กระตุ้นความคิดใหม่ ๆ เพื่อสังคม และให้โอกาสบุคคลนั้น ๆ ให้มีบทบาท มีชีวิตของตัวเอง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ กำหนด กิจกรรมด้านนันทนาการ หมายถึง การกระทำที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมก่อให้เกิดความบันเทิง ความสนุกสนานเพลิดเพลินผ่อนคลายตนเองและผู้อื่น จำแนกเป็น การเล่นกีฬา การออกกำลังกาย การเล่นเกมส์ การไปเที่ยวทัศนจรหรือการเข้าร่วมชมรมต่างๆ การร่วมงานรื่นเริง การเล่นดนตรี ความบันเทิงต่างๆ และงานอดิเรก เป็นต้น กิจกรรมนี้ไม่รวมกิจกรรมที่เป็นอาชีพและการพนัน

2. กิจกรรมด้านทางศาสนา

กิจกรรมทางศาสนา เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุผ่อนคลายความตึงเครียด จากการเปลี่ยนแปลงบทบาทภายหลังเกษียณอายุงาน สามารถแก้ปัญหาในเรื่องชีวิต นำไปสู่ ความสุขสงบในสังคมไทย ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ มีความเกี่ยวข้องกับประชากร ในประเทศไทย ตั้งแต่เกิดจนถึงสิ้นอายุขัย และผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักไปวัด เพื่อปฏิบัติธรรมที่เป็น สถาบันหนึ่งทางสังคม งานวิจัยของ ยาจินต์ สีนสุภา (2544 : 8 - 9) ศึกษาความคิดเห็นของ ผู้สูงอายุต่อการจัดกิจกรรมของวัด เพื่อสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทช่วยอบรมสั่งสอนบุคคลในวัยต่างๆ ให้เป็นคนดี มีศีลธรรม รู้จัก ประพฤติปฏิบัติตน ในทางที่ถูกที่ควรตามสถานภาพของตนเอง กิจกรรมทางสังคม ด้านศาสนาที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ เช่น ฟังเทศน์ ฟังธรรม เข้าร่วมกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม - ประเพณีในวัน สำคัญต่างๆ ทางศาสนา ช่วยกิจการด้านต่างๆ ของวัดตามความสามารถของตนเอง ถวายอาหาร พระ และฝึกสมาธิ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด กิจกรรมด้านศาสนา หมายถึง การกระทำที่ ผู้สูงอายุปฏิบัติและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยการบำรุ่ง การส่งเสริมและ สนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา หรือเข้าร่วมทำกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การปฏิบัติ ธรรม และช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆของวัด เช่น การไปร่วมงานทอดกฐิน หรือทอดผ้าป่า เป็นต้น

3. กิจกรรมด้านการศึกษา

กิจกรรมทางการศึกษาเป็นกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับโอกาสในการ พัฒนาความรู้ความสามารถที่ตนเองอยากศึกษาเพิ่มเติม หรือให้ความรู้ความสามารถที่ตนเองยังมี อยู่จากประสบการณ์ที่ผ่านมามากหลังจากเกษียณอายุงาน นอกจากนี้หากได้เรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ที่ ทันสมัยในยุคปัจจุบัน ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นอยากเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ และหากประสบความสำเร็จทำ ให้เกิดความภาคภูมิใจ เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันกับความก้าวหน้ากับวิทยาการใหม่ ทำให้เข้าใจ ความรู้สึก ความคิด และความต้องการของบุตรหลานในปัจจุบันได้ และสามารถพูดคุยไปใน แนวคิดเดียวกัน ส่งผลให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความใกล้ชิด ความอบอุ่น ไม่เจ็บเหงา หรือ เกิดช่องว่างทางความคิด และกิจกรรมระหว่างบุคคลวัยต่างๆ ในครอบครัว ชุมชน กิจกรรมด้าน

การศึกษาที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมได้ เช่น การช่วยสอนหนังสือ การเป็นวิทยากรด้านต่าง ๆ การศึกษาหาความรู้ด้านต่าง ๆ เพิ่มเติม การฝึกวิชาชีพพระยะสั้น ๆ การเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ในผู้สูงอายุ กิจกรรมทางสังคมด้านการศึกษาทำให้มีเพื่อนเพิ่มขึ้น และได้พบปะกับบุคคลหลายวัย เกิดการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด กิจกรรมด้านการศึกษา หมายถึง การกระทำที่ผู้สูงอายุปฏิบัติโดยการเข้าร่วมทำกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ตนเอง เป็นผู้ให้ความรู้และประสบการณ์แก่ผู้อื่น อาจเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือถ่ายทอดประสบการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่บุคคลอื่น หรือส่งเสริมสนับสนุน โดยการบริจาคหนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน หรือบริจาคทรัพย์สินให้แก่เด็กด้อยโอกาส หรืออาจเป็นวิทยากรช่วยสอนหรือเข้าอบรมวิชาชีพพระยะสั้น ๆ เป็นต้น

4. กิจกรรมด้านเพื่อชุมชน

กิจกรรมเพื่อชุมชน เป็นกิจกรรมเพื่อบริการทางสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าตนเองมีค่า รู้จักเสียสละ และทำประโยชน์ให้แก่สังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่น หรือผู้ด้อยโอกาสด้านต่างๆ นอกเหนือจากการทำให้ตนเอง ครอบครัวและเพื่อนฝูงแล้ว บรรลุ ศิริพานิช (2542 : 44 - 45) กล่าวถึง กิจกรรมบริการผู้อื่นว่า เป็นกิจกรรมที่ทำให้จะเกิดความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ที่ได้เสียสละและทำประโยชน์กับผู้อื่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมด้านเพื่อชุมชน หรือการบริการผู้อื่น โดยการผ่านงานอาสาสมัครต่าง ๆ การช่วยทำความสะอาดและช่วยเหลือในชุมชนตนเองหรือชุมชนอื่น การบริจาคเงินหรือสิ่งของให้กับผู้ด้อยโอกาส การเป็นอาสาสมัครทางสุขภาพอนามัย (การบริการอนามัยในชุมชน) การช่วยงานในองค์กร ชมรม และสมาคมต่าง ๆ และกลุ่มทางการเมืองหรือกลุ่มเฉพาะทาง เช่น กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มผู้บริโภครวมและกลุ่มสิทธิมนุษยชน การวิจัยครั้งนี้กำหนดกิจกรรมเพื่อชุมชน หมายถึง การกระทำที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมกิจกรรมให้ชุมชนโดยการส่งเสริม สนับสนุน ช่วยพัฒนาสังคมด้านต่างๆ เช่น ช่วยอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม หรือช่วยเหลือบรรณรักษ์ด้านความสะอาดในชุมชน บรรณรักษ์เกี่ยวกับสุขภาพ หรือช่วยเหลือกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้น

2.2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

2.2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเข้าร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม

นักวิชาการหลายคนได้พยายามศึกษาตัวทฤษฎี เพื่ออธิบายหรือพรรณนาพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่

1. ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ทฤษฎีนี้ พัฒนามาจากการวิเคราะห์ของโรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์ท (Robert Harvighurst) ซึ่งพยายามอธิบายให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมอยู่เสมอ จะมีบุคลิกที่กระฉับกระเฉงและมีภาระกิจอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้มีความพึงพอใจในชีวิต และปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ปราศจากกิจกรรม หรือบทบาทหน้าที่ใดๆ และยังมีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก และลบในการเข้าร่วมกิจกรรม และต้องการคงลักษณะนิสัยนี้ไว้เหมือนเมื่ออยู่ในวัยกลางคนให้มากที่สุด (ปัญญาภัทร ภัทรกัณฑ์ทากุล 2544 : 12 – 14)

2. ทฤษฎีการสนองตามศักยภาพของผู้สูงอายุ ทฤษฎีนี้ พัฒนามาจากการวิเคราะห์ของ พอยทร์เนนด (Poitrenand 1980 อ้างใน พลุดินันท์ เหลืองไพบูลย์ 2530 : 13) ได้ใช้แนวคิดจากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (The Hierarchy of Needs) ของมาสโลว์มาวิเคราะห์ความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า ความต้องการของบุคคลในวัยสูงอายุ ประกอบด้วย ชีวิตการทำงาน ผู้สูงอายุต้องการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ด้านความรู้สึกทางอารมณ์ ผู้สูงอายุต้องการความรักการยอมรับ และการเห็นคุณค่าจากบุคคลอื่น ด้านชีวิตครอบครัวมีความต้องการความสัมพันธ์ที่กระหว่างสมาชิกในครอบครัว ส่วนชีวิตสังคมมีความต้องการการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3. แนวคิดเรื่องการรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้สูงอายุจากความเสื่อมตามวัย (วรรณิภา บุญระยอง 2540 : 34) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจเกิดความเสื่อมตามสภาพวัยที่สูงขึ้น จึงมีแนวคิดการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ เพื่อการเตรียมการป้องกัน การชะลอความเสื่อมถอยไปตามวัยเมื่อสูงวัยขึ้น และเพื่อให้ผู้สูงอายุตระหนักยอมรับพร้อมที่จะเผชิญกับความเป็นจริงของชีวิตในปัจจุบันและอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับความพึงพอใจในการช่วยเหลือตนเอง และพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยที่สุด

4. แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุ พลุดินันท์ เหลืองไพบูลย์ (2530 : 17) กล่าวถึง แนวคิดนี้มองว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีคุณค่า มีพลังความคิด ความสามารถ และมีประสบการณ์สูงในการพัฒนาตนเองและส่วนรวม สังคมควรยอมรับนับถือให้เป็นบุคคลที่ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ทุกคน โดยเปิดโอกาสให้ทำงาน และเข้าร่วมกิจกรรมด้านต่างๆตามความสามารถและความถนัดของผู้สูงอายุเอง ซึ่งแนวคิดนี้ทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุโดยนำทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีความต้องการมาใช้ประกอบเพื่ออธิบายและสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบุคคลมีความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมเป็นพื้นฐานเดียวกัน แต่อาจแตกต่างกันไปแล้วแต่สภาพแวดล้อมและบทบาทของแต่ละบุคคล ดังนั้นแนวคิดในลักษณะนี้ เป็นแนวคิดเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการ

ตอบสนองความต้องการของตนเองในด้านต่างๆที่เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ จะทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

5. ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ของ William W. Reeder อ้างถึงใน จูฮาทีพ อภิรมย์ (2537 : 13 – 16) ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ ทำการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งได้แบ่งทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์เกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมขึ้นพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ ความคิดเห็น อารมณ์หรือความรู้สึก ความคาดคะเนพฤติกรรม และพฤติกรรมที่แสดงออก รวมทั้งความเชื่อ ความไม่เชื่อ และปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยดึงดูด ปัจจัยผลัก และปัจจัยสนับสนุนที่มีผลทำให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งปัจจัยต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ได้แก่

1. เป้าประสงค์ (Goals) คือ วัตถุประสงค์ คุณลักษณะ ความเชื่อ หรือสภาพที่บุคคลต้องการหรือไม่ต้องการทำกิจกรรม โดยการหาวิธีการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ หรือทำกิจกรรมนั้นๆ หรือหาทางเลือกในการทำกิจกรรม

2. ความเชื่อ (Belief Orientation) คือ การรับรู้ หรือความเข้าใจของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในรูปแบบของลักษณะ พฤติกรรม ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในอดีตและปัจจุบัน ความรู้หรือความเข้าใจรวมทั้งความเชื่อและความไม่เชื่อต่อสิ่งนั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม

3. ค่านิยม (Value) คือ ความเชื่อในสิ่งต่างๆเป็นสิ่งสำคัญของวิถีทางการดำเนินชีวิต เช่น ระบบความเชื่อ ศสนคติ พฤติกรรม คุณลักษณะ กิจกรรมงาน สภาพชีวิตที่เป็นอยู่ผู้กระทำเชื่อว่าวิธีปฏิบัติบางอย่างที่ตัวเองและสังคมเห็นดีเห็นชอบสมควรยึดปฏิบัติ มากกว่าวิธีปฏิบัติอย่างอื่น ค่านิยมจะแสดงออกทางทัศนคติและพฤติกรรมของผู้กระทำทุกรูปแบบ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม โดยการชักนำตามค่านิยมนั้นๆ

4. นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habit and Customs) คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบต่อกันมาด้วยประเพณี หากมีการละเมิดจะถูกบังคับด้วยสังคมที่ไม่เห็น ชอบด้วย หรืออาจถูกลงโทษจากรัฐหรือตัวบทกฎหมาย ในการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เนื่องมาจากแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้ว

ปัจจัยผลัก (Push Factors) ได้แก่

1. ความคาดหวัง (Expectation) คือ การรับรู้ของผู้กระทำทางสังคมว่า ผู้อื่น บุคคล กลุ่มหรือสังคมทั่วไปที่มีความเชื่อ ความรู้สึก หรือประเพณีปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งภายใต้สถานการณ์นั้นๆ

2. **ความผูกพัน (Commitment)** คือ สิ่งที่ผู้กระทำเชื่อว่าความผูกพันที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ ไม่ว่าจะอดีตหรือปัจจุบัน โดยตรงหรือโดยอ้อม บุคคลต้องกระทำตามข้อสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นอาจมีอิสระพอที่จะเลือกกระทำได้แต่เขาก็จะไม่ทำ เนื่องจากบุคคลนั้นรู้สึกว่ามีข้อผูกพันที่จะต้องทำ ดังนั้นข้อผูกพันจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม

3. **การบังคับ (Forces)** คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่เขาถูกกำหนดให้ตัดสินใจหรือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยที่เขารู้สึกว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่ ต้องปฏิบัติตามปัจจัยที่ถูกบังคับซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ตัดสินใจเร็วขึ้น เพราะผู้กระทำตั้งใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเขายังไม่แน่ใจว่าจะกระทำพฤติกรรมนั้นดีหรือไม่ แต่เมื่อมีการบังคับก็รู้ว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่นอกจากตัดสินใจต่อการกระทำกิจกรรมนั้นๆ และผู้กระทำมักมีแนวโน้มเชิงที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเมื่อถูกบังคับ ดังนั้นการบังคับมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม

ปัจจัยสนับสนุน (Able Factors) ได้แก่

1. **โอกาส (Opportunity)** คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์หรือข้อกำหนดและทางเลือกที่มีอยู่ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้นเปิดโอกาสให้เลือกกระทำได้ ผู้กระทำจะตัดสินใจและเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงขึ้นอยู่กับลักษณะของโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้นๆ

2. **ความสามารถ (Ability)** คือ การรับรู้ของการกระทำเกี่ยวกับพลังความสามารถของตนเอง ในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด จนสามารถบรรลุความสำเร็จภายใต้สถานการณ์นั้น การที่ผู้กระทำตระหนักถึงความสามารถของตนเอง นำไปสู่การตัดสินใจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม เพราะรู้ว่าตนเองมีความสามารถที่จะทำได้แน่นอน ดังนั้นการกระทำใด ๆ นั้นบุคคลจะพิจารณาความสามารถของตนเองก่อน จึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม

3. **การสนับสนุน (Support)** คือ การช่วยเหลือหรือคัดค้าน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคมผู้กระทำได้รับหรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ผู้กระทำจะเลือกตัดสินใจกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อรู้ว่าได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่นจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม

ปัจจัยทั้ง 3 ด้านซึ่ง William W. Reeder เชื่อว่า เป็นกลุ่มของเหตุผล (Relevant Clusters of Factors) ของการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์ย่อมมีเหตุผลในการกระทำอื่นๆ แฝงอยู่ด้วย มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยเดียวเท่านั้น แต่จะประกอบด้วยเหตุผลหลาย

ประการซึ่งอาจเหมือน กันหรือแตกต่างกัน สำหรับใช้ในการตัดสินใจเพื่อเลือกกระทำกิจกรรมทางสังคม

จากแนวคิดการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมดังกล่าว เห็นได้ว่า การกระทำกิจกรรมทางสังคมมีองค์ ประกอบหลายอย่าง ร่วมกับปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นเหตุผลเพื่อให้ผู้กระทำหรือบุคคลตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เห็นได้ว่ากิจกรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกวัยมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสังคมที่ดี ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจ มีความสุข และสามารถทำประโยชน์ต่อสังคมได้

2.2.2 ปัจจัยที่นำมาใช้ในการวิจัยการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎี ปัจจัยด้านต่างๆ และงานวิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมไว้ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพการสมรส บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วย ภาวะสุขภาพ จำนวนบุตร การศึกษา การประกอบอาชีพและรายได้
2. ปัจจัยด้านจิตลักษณะ ประกอบด้วยทัศนคติต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม
3. ปัจจัยด้านครอบครัว ประกอบด้วย สถานภาพของผู้สูงอายุในครอบครัว ลักษณะของครอบครัว ขนาดของครอบครัว และความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัวของผู้สูงอายุ

ปัจจัยด้านต่างๆ มีรายละเอียด ดังนี้

1) ปัจจัยส่วนบุคคล

เมื่อสูงวัยขึ้น ผู้สูงอายุควรมีการเตรียมตัวหาความรู้เรื่องต่างๆ ไปเกี่ยวกับวัยที่สูงขึ้น พร้อมกับการยอมรับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการหมั่นศึกษาหาความรู้ ด้านสุขภาพอนามัย การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บของตนเอง และเตรียมพร้อมด้านเศรษฐกิจ การเก็บออมเงินทอง การใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง สำหรับนำมาใช้จ่ายภายหลังเกษียณอายุงาน เพื่อไม่ให้เป็นการกระทบกับผู้อื่น ควรเตรียมหางานที่เหมาะสมกับตนเอง หากสภาพร่างกายยังแข็งแรงยังสามารถทำงานได้ ซึ่งงานที่อาจเป็นงานที่มีรายได้ หรือเป็นงานอดิเรกก็ได้ ไม่ควรอยู่เฉยๆ เพราะจะทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมเร็วกว่า ผู้ที่ยังทำงานอยู่ หากผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านวิชาชีพ หรือมีความชำนาญพิเศษ อาจใช้ประสบการณ์เหล่านั้น มาช่วยเหลือสังคมได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้น การเตรียมตัวของผู้สูงอายุที่จะใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ

ให้มีคุณภาพดีเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และปัจจัยด้านต่างๆ จากอดีตและปัจจุบันของตัวผู้สูงอายุเอง เช่น ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ การประกอบอาชีพในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งรายได้ เป็นต้น ผู้วิจัยจึงนำลักษณะและสถานภาพของบุคคลมากำหนดเป็น ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพการสมรส บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วย ภาวะสุขภาพ(โรคประจำตัว) จำนวนบุตร การศึกษา การประกอบอาชีพ และรายได้ของผู้สูงอายุ มีรายละเอียดปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้

(1) เพศ ของผู้สูงอายุ

เพศ เป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อการทำกิจกรรมของบุคคลทุกวัย และเป็นตัวกำหนดบทบาทตามธรรมชาติของมนุษย์ ให้มีความสนใจ ทักษะ ความถนัด ความสามารถในการทำงาน ทำกิจกรรมด้านต่างๆ และการประกอบอาชีพของแต่ละเพศ ย่อมมีความแตกต่างกัน (เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ 2527 : 12-20) เพศชายมักเป็นผู้นำเสมอ เนื่องจากค่านิยม บทบาท สภาพทางร่างกายที่แข็งแรงมีความสามารถทำหน้าที่ได้ดีกว่าเพศหญิง รวมทั้งด้านจิตใจ และด้านสังคมที่มีความเข้มแข็งกว่า นอกจากนี้ยังได้รับการยกย่องให้เพศชายเป็นผู้นำ และเพศหญิงเป็นผู้ทำตามอยู่เสมอ ทั้งด้านบทบาท หน้าที่ การงาน ความรับผิดชอบ และการทำกิจกรรม มีความแตกต่างกันไปด้วย แต่ในปัจจุบันสังคมยอมรับให้เพศชายและเพศหญิงมีสิทธิและหน้าที่ตามสิทธิมนุษยชนที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นเพศจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถกำหนดการทำกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ได้ ดังที่ พาลเมอร์ (Fred B. Palmore 1975 อ้างใน จารุวรรณ เหมะธร และพิมพ์พรรณ ศิลปสุวรรณ 2530 : 66 - 67) พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคลมีความแตกต่างกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง

(2) อายุของผู้สูงอายุ

อายุ เป็นปัจจัยส่วนบุคคลอย่างหนึ่งที่ระบุถึงความสามารถในการกระทำพฤติกรรมของมนุษย์ได้ โดยอาศัยทฤษฎีด้านพฤติกรรมมนุษย์ และความต้องการของบุคคลแต่ละช่วงวัย ซึ่งมีความสามารถที่แตกต่างกันในการทำกิจกรรมสิ่งเดียวกัน เมื่ออายุเพิ่มขึ้นความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจและสังคมก็เปลี่ยนไปด้วย ดังการศึกษาของ จันทนา มหามงคล (2547 : 14-19) ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงไปตามวัยที่สูงขึ้น มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุหลายด้าน รวมทั้งความสามารถในการกระทำกิจกรรมทางสังคมด้วย และการศึกษาของจารุรัตน์ สมบูรณ์สิทธิ์ (2535) พบว่า อายุมีความสัมพันธ์ในทางลบกับกิจกรรมที่ร่วมทำกับผู้อื่นอย่างเป็นทางการหมายความว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุมากจะมีกิจกรรมที่ร่วมทำกับผู้อื่นน้อยลงตามลำดับ ส่วนศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2541) ทำการศึกษาผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่ยังมีความสามารถเดินทางด้วยตนเองได้ ซึ่งน่าจะเป็นผู้สูงอายุที่อายุไม่สูงมากจะมีการติดต่อกับผู้อื่นเป็นประจำ หรือดีกว่าผู้ที่เคลื่อนไหวไม่สะดวก และสายสีทอง ณ ภูเก็ต (2543) พบว่า ผู้สูงอายุที่อายุมากมีความสัมพันธ์

กับครอบครัวน้อยกว่าผู้สูงอายุที่อายุน้อย และไม่ทำกิจกรรมกับครอบครัว ดังนั้น อายุอาจเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

(3) สถานภาพการสมรสของผู้สูงอายุ

สถานภาพการสมรสของผู้สูงอายุย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ผู้สูงอายุบางคนอาจเป็นโสดเนื่องจากไม่ได้แต่งงาน บางคนยังอยู่กับคู่สมรส บางคนมีการหย่าต้องอยู่ตามลำพัง หรือมีสถานภาพการเป็นหม้ายเนื่องจากคู่สมรสจากไปด้วยการเสียชีวิต คู่สมรสที่เป็นผู้สูงอายุต้องมีการปรับตัวเข้าหากัน เพื่อเตรียมทำกิจกรรมร่วมกันภายหลังเกษียณอายุงาน ผู้สูงอายุมักจะเลือกกิจกรรมตามต้องการที่เหมาะสมกับคู่ของตน เพื่อใช้ชีวิตด้วยกันในบ้านปลายอย่างมีความสุข ดังนั้น สถานภาพการสมรสจึงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ผู้สูงอายุใช้ในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

(4) บุคคลที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย

ครอบครัวทุกครอบครัวย่อมประกอบด้วยบุคคลหลาย ๆ รายที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ครอบครัวนั้นประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก อาศัยอยู่ตามลำพัง หรืออาจรวมบุคคลอื่น ๆ อยู่ด้วยกัน อาจเป็นปู่ย่า ตายาย หรือญาติ ๆ ของฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงที่อยู่ร่วมในครอบครัว บุคคลในครอบครัวย่อมมีภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบในบ้านซึ่งมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบทบาท และวัยของแต่ละคน การที่มีผู้สูงอายุอยู่ในครอบครัวต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ และบุคคลในครอบครัวควรมีการดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือ มีความรักใคร่ผูกพันให้การสนับสนุนผู้สูงอายุทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ และให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการจากบุคคลในครอบครัว (บุษยามาส ลินรูประมา 2539 : 58 - 62) หากผู้สูงอายุต้องการทำกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่ง คนในครอบครัวต้องให้การช่วยเหลือและเป็นธุระจัดการให้ หรือช่วยสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุทุกด้าน ตามที่ จารุพันธ์ สมบูรณ์สิทธิ์ (2535) ศึกษาพบว่า การทำกิจกรรมของผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่พักอาศัยอยู่ด้วย ดังนั้น บุคคลที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย มีส่วนในการทำให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

(5) ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงต่างๆทางร่างกายแต่ละคนจะเกิดขึ้นไม่เท่ากัน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในร่างกายของผู้สูงอายุเริ่มเปลี่ยนแปลงไปทางเสื่อม มักมีอุบัติการณ์ของโรคเรื้อรังเกิดขึ้น เช่น โรคหัวใจ โรคกระเพาะ โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น ผู้สูงอายุแต่ละคนเผชิญกับความเสื่อมที่เกิดขึ้นไม่เท่ากัน ส่งผลให้ภาวะสุขภาพแต่ละคนต่างกัน ย่อมมีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ตามทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Sister C. Roy, 1980) อังใน สุริย์ ชลเกตุ 2540 : 32 - 33) กล่าวว่า มนุษย์ประกอบด้วย ร่างกายและจิตใจซึ่ง

ทำงานประสานเป็นหน่วยเดียวกันเพื่อคงสภาวะสุขภาพที่ดี หากร่างกายเกิดเจ็บป่วยก็จะมีผลกระทบต่อจิตใจ และสังคม บุคคลที่สุขภาพไม่ดี มีโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากจะทำให้ทุกข์ทรมานกับโรคภัยแล้ว ยังทำให้ไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามปกติ คนส่วนใหญ่คิดว่าสุขภาพของผู้สูงอายุ จะมีความเสื่อมลงตามอายุ มีกำลังถดถอย เชื่องช้า เป็นผู้สมควรได้รับความช่วยเหลือและการศึกษาพบว่า ด้านสุขภาพเพศหญิงมีภาวะเจ็บป่วยสูงกว่าเพศชาย และเพศหญิงต้องการกระตุ้นให้มีการฟื้นฟูสุขภาพมากที่สุด แต่ที่จริงแล้ว สุขภาพอนามัยขึ้นอยู่กับพันธุกรรม และวิถีแห่งการดำเนินชีวิตแปรผันได้ คือ ถ้าบุคคลดูแลสุขภาพอนามัยชีวิตช่วงวัยเด็ก และวัยหนุ่มสาว ได้ดีเพียงใด ก็จะมีสุขภาพอนามัยดียิ่งขึ้นในช่วงวัยสูงอายุ จะมีภาวะสุขภาพดีพอที่จะดูแลตนเองได้ มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่ต้องมีผู้คอยดูแลช่วยเหลือ หากมีภาวะสุขภาพดีมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจทำให้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทุกด้านได้ ดังนั้น ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุมีส่วนในการทำให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

(6) จำนวนบุตรของผู้สูงอายุ

ครอบครัวแต่ละครอบครัวจำนวนบุตรมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของบิดามารดาที่มีต่อบุตร ในครอบครัวคนไทยผู้สูงอายุส่วนใหญ่คาดหวังที่จะอาศัยอยู่กับบุตร และพึ่งพาบุตรในด้านต่าง ๆ (ญาณี นาคพงษ์ 2543 : 35) ความสัมพันธ์ในครอบครัวยังมีความสำคัญกับการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ผู้สูงอายุยังเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุตรหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ และการที่มีบุตรหลายคนมีโอกาที่จะช่วยแบ่งเบาภาระกันได้ และยังเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จำนวนบุตรอาจมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ หากมีบุตรหลายคนช่วยกันแบ่งหน้าที่ ผลัดกันมาดูแลเอาใจใส่ เป็นธุระให้กับผู้สูงอายุ หรือช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทุกด้าน ดังนั้น จำนวนบุตรของผู้สูงอายุอาจมีส่วนในการทำให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

(7) ระดับการศึกษาผู้สูงอายุ

การศึกษาของปัจเจกบุคคลช่วยพัฒนาความคิด ความรู้ความสามารถ เพื่อให้เข้าใจสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่สามารถปรับตัวเข้ากับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม และยังเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพ และการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาของ สุพัตรา สุภาพ (2525 อ้างในปิยรัตน์ เมืองไทย 2541 : 68) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงจะเข้าใจทุกสิ่งที่มากระทบได้มากกว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อยกว่าและความแตกต่างทั้งด้านการรับรู้ การแก้ปัญหา การเข้าใจปัญหา พร้อมทั้งแนวทางในการหลีกเลี่ยงปัญหา และผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ยังสามารถเพิ่มพูนรายได้มากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาน้อยกว่า การศึกษาของ ญาณี นาคพงษ์ (2543 : 3) พบว่า ความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่ได้รับการศึกษาสูงใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมด้าน

นันทนาการ ทำงานอดิเรก เล่นกีฬา เป็นสมาชิกชมรม ร่วมกิจกรรมทางการเมือง งานอาสาสมัคร หรืออ่านหนังสือ ส่วนกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำจะใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ หรือ ไม่ทำอะไรเลย และระดับการศึกษายังมีความสัมพันธ์ กับปัญหาส่วนบุคคลด้วย คือ พวกที่มีระดับการศึกษาสูงจะมี ปัญหาส่วนตัวน้อยกว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำซึ่งมักจะมีปัญหาขาดเพื่อน รู้สึกว่าตนเองไม่เป็นที่ ต้องการของสังคม และเกิดความกลัวอาชญากรรม การมีเงินไม่เพียงพอ และสุขภาพไม่ดี ดังนั้น การศึกษาของผู้สูงอายุอาจมีส่วนในการทำให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

(8) การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาของกรมประชาสงเคราะห์(ญาติ นาคพงษ์ 2543 : 35) พบว่า ประมาณร้อยละ 40 ของผู้สูงอายุยังทำงานอยู่ ผู้สูงอายุ ต้องประกอบอาชีพในปัจจุบันด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงค่าครองชีพสูงขึ้น ผู้สูงอายุ ยังต้องรับภาระในการเลี้ยงดูตนเอง และครอบครัว หรือไม่มีบุตรหลานอุปการะหรือไม่มีบ้านอยู่เลี้ยงตัวเอง ผู้สูงอายุที่ถูกสังคมกำหนดให้เกษียณอายุเมื่ออายุครบ 60 ปี ทำให้สูญเสียบทบาทการทำงาน มีเวลาว่างมากขึ้นจึงเปลี่ยนจุดสนใจไปยังสังคมใหม่ ดังเช่น พาลเมอร์ (Palmore 1972 อ้างใน ญาติ นาคพงษ์ 2543 : 36) กล่าวว่า “เมื่อบุคคลสูญเสียกิจกรรมทางสังคมไปอย่างหนึ่ง เขาจะเพิ่มกิจกรรมในเครือข่ายสังคมอื่นขึ้นมาแทน ” อาจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมหรือสมาคม หรือ ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หากทำกิจกรรมเกี่ยวกับงานที่ได้รับค่าตอบแทน (บรรลุ ศิริพานิช 2542 : 45 - 46) จะทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มเติมจากรายได้ประจำซึ่งมีอยู่ไม่เพียงพอ ดังนั้น การประกอบอาชีพในปัจจุบันของผู้สูงอายุอาจมีส่วนในการทำให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจ เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

(9) รายได้ของผู้สูงอายุ

บุคคลที่นับได้ว่าเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ บุคคลที่สามารถดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม (พจนาศรีเจริญ 2544 : 60) ดังนั้น รายได้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้คนเราดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพที่ดี หรือไม่ ซึ่งสมัยก่อนผู้สูงอายุเป็นผู้เคยมีรายได้จากการทำงาน เมื่อไม่ได้ทำงาน หรือเกษียณแล้ว รายได้อาจน้อยลง ผู้สูงอายุที่มีงานอดิเรก และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ก็ต้องอาศัยเงินเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ได้ตามต้องการของผู้สูงอายุ และ การศึกษาของ ญาติ นาคพงษ์ (2543 : 36) กล่าวถึง รายได้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของบุคคล ที่จะสนองตอบความต้องการด้านต่างๆได้ ผู้สูงอายุที่มีรายได้มากกว่าย่อมมีโอกาสมากกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยกว่า และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้านต่างๆมากกว่าด้วย ดังนั้น รายได้ของผู้สูงอายุอาจเป็นปัจจัยอีกทางหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคม

2) ปัจจัยด้านจิตลักษณะของผู้สูงอายุ

ปัจจัยด้านจิตลักษณะของผู้สูงอายุเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ปัจจัยด้านจิตลักษณะในที่นี้ประกอบด้วยทัศนคติต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคม ที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ทัศนคติต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

จากการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์หลายพฤติกรรมมักพบว่า ทัศนคติของปัจเจกบุคคลที่มีต่อพฤติกรรม หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมักจะมีความสัมพันธ์กับความมากน้อยของพฤติกรรมในด้านนั้น ในกรณีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ทัศนคติที่ดี หรือ ไม่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ น่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

นักจิตวิทยาสังคมมีความเห็นว่า ทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดของปัจเจกบุคคลจะมีองค์ประกอบ 3 ประการ (ดวงเดือน พันธุนาวิน 2533 : 5 - 8) คือ

1. องค์ประกอบทางการรู้ (cognitive component)

ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดประกอบด้วยความรู้ว่า สิ่งนั้นมีคุณมีโทษมากน้อยเพียงใด เป็นความรู้ หรือความเชื่อถือที่ใช้ประเมินค่าสิ่งนั้นๆ

2. องค์ประกอบทางความรู้สึก (affective component)

เป็นความรู้สึกชอบ หรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจสิ่งนั้น ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดของทัศนคติเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

3. องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ (action tendency component) เป็นความรู้สึกถึงความพร้อมที่จะกระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย

นอกจากนี้ทัศนคดียังมีลักษณะสำคัญๆ ดังนี้

1. ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ มิได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด
2. ทัศนคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ถ้าสภาพแวดล้อมและสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป
3. ทัศนคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งนอกและใน ทำให้บุคคลมีการยอมรับ หรือไม่ยอมรับ โดยสังเกตพฤติกรรม

4. ทักษะเป็นสิ่งซับซ้อนและผันแปร ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้สึกความคิดเห็น อารมณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ
 5. ทักษะเปลี่ยนแปลงและสามารถถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นได้โดยการคล้อยตาม
 6. ทิศทางและการปรับทักษะ ความเข้มข้นของทักษะมีตั้งแต่ความรู้สึกสุดปลายด้านใดด้านหนึ่ง ส่วนทิศทางมีทั้งสนับสนุนและต่อต้าน
 7. ทักษะอาจเกิดจากจิตสำนึกหรือจากจิตใต้สำนึกก็ได้
 8. ทักษะมีลักษณะคงทนถาวร เกิดจากความรู้สึกสะสมมานานพอสมควร ถึงแม้มีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าเปลี่ยนแปลงในระยะชั่วครู่ชั่วยาม หรือในวันหนึ่ง
 9. บุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีทักษะต่อบุคคล ในสถานการณ์สิ่งเดียวกันย่อมแตกต่างกันไป แล้วแต่ประสบการณ์ของบุคคลนั้น
- (2) การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ จัดเป็นปัจจัยหนึ่งที่อาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเพียงพอและชัดเจน จะส่งผลกระทบต่อความคิดเห็น และก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ผู้รับข้อมูลจะตัดสินใจกระทำหรือไม่ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลจะต้องเริ่มจากการได้รับรู้ที่เพียงพอที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทักษะ หรือทำที่ต่อเรื่องนั้น ๆ สื่อต่าง ๆ จะมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดความตระหนักรู้แก่ผู้รับสาร หรือก่อให้เกิดการเรียนรู้ ก่อนที่จะมีผลในส่วนของความชอบ และมีแนวโน้มที่จะเกิดพฤติกรรมในขั้นต่อไป ดังนั้น การส่งข้อมูลข่าวสารมีผลต่อความคิดเห็นของผู้รับสาร และแนวโน้มของการเกิดพฤติกรรม ตามมาภายหลัง การได้รับข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น การให้คำแนะนำ การป้องกัน การรักษา และการดูแลตนเองในวัยผู้สูงอายุ รวมทั้ง ข่าวสารในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสมควรได้รับข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้สูงอายุสำหรับการตัดสินใจพิจารณา เลือกทำกิจกรรมทางสังคมที่ตนเองชอบ หรือมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม หรือเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเริ่มให้ความสนใจ และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการเตรียมตัว จัดแบ่งเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ จึงเป็นแนวทางอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ ตามความต้องการ

2.2.3 ปัจจัยด้านครอบครัวของผู้สูงอายุ

ครอบครัวแต่ละครอบครัวจะมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันและส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในแต่ละครอบครัว จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจัยด้านครอบครัวอาจมีผลโดยตรงต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ สถานภาพในครอบครัวของผู้สูงอายุ ลักษณะหรือชนิดของครอบครัวของผู้สูงอายุ ขนาดของครอบครัว และความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวกับผู้สูงอายุ ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สถานภาพในครอบครัวของผู้สูงอายุ

ในทางสังคมวิทยาแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพ (status) และบทบาท (role) มีความสำคัญควบคู่กันเสมอ สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้จากสมาชิกในกลุ่ม ส่วนบทบาท เป็นพฤติกรรมของผู้สูงอายุอยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ตามที่คาดหวังว่าจะปฏิบัติอย่างไร เพื่อให้สมาชิกในสังคม มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ ผู้สูงอายุส่วนมากเป็นบุคคลที่เคยมีตำแหน่ง หรือสถานภาพของหัวหน้าครอบครัว หรือผู้นำของครอบครัวมาก่อน มีหน้าที่รับผิดชอบครอบครัวในทุกด้าน รวมถึงทำหน้าที่หารายได้มาจุนเจือหรือเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัว เมื่อถึงวัยเกษียณ ผู้สูงอายุหลายคนอาจยังคงสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัวอยู่เหมือนเดิม แต่หลายคนก็มีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพไปจากเดิม มีสถานภาพใหม่เกิดขึ้นแทนที่ ในกรณีอยู่ในครอบครัวเดิม ผู้สูงอายุอาจมีสถานภาพเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว ที่ประกอบด้วยลูกหลานของตนเอง แต่บางคนอาจกลายเป็นผู้อยู่อาศัยในครอบครัวที่ไม่ใช่ลูกหลานของตนเองก็ได้ สถานภาพของผู้สูงอายุในครอบครัวที่แตกต่างกันเช่นนี้ อาจมีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยสถานภาพของผู้สูงอายุจะจำแนกเป็น 3 จำพวก คือ หัวหน้าครอบครัว(เหมือนเดิม) สมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว และฐานะผู้อยู่อาศัยครอบครัวคนอื่น

2. ลักษณะครอบครัวของผู้สูงอายุ

ลักษณะของครอบครัวสามารถแบ่งตามโครงสร้างออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ได้แก่

1. ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยชาย และหญิงอาศัยอยู่ร่วมกัน และอาจมีบุตรด้วยกันหรือมีบุตรจากการรับเลี้ยง ครอบครัวที่มีสมาชิกจึงประกอบด้วยสามี ภรรยา บุตร หรือบุตรที่ยอมรับตามกฎหมายเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุด

2. ครอบครัวขยาย (extended family) หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกอย่างน้อยสามรุ่นอายุรวมกัน ได้แก่ ปู่ย่า ตายาย บิดามารดา และลูก ๆ บางครอบครัวมีสมาชิกอื่นอยู่ด้วย ลุง ป้า น้าอา เป็นต้น

3. ขนาดของครอบครัวของผู้สูงอายุ

นอกจากลักษณะของครอบครัวของผู้สูงอายุที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายแล้ว ครอบครัวยังประกอบด้วยจำนวนสมาชิกในครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวมีจำนวนสมาชิกไม่เท่ากัน จากการกำหนดขนาดของครอบครัว โดยนับจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน งานวิจัยของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2547 : 3-4) จำแนกขนาดของครัวเรือนมี 4 ลักษณะ ได้แก่ ครัวเรือนขนาดใหญ่มีผู้อาศัยมากกว่า 5 คนขึ้นไป ครัวเรือนขนาดเล็กมีผู้อยู่อาศัยน้อยกว่า 4 คน ลงมา และผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง ผู้สูงอายุที่อาศัยกับผู้อื่นหรือสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐ และเอกชน ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขนาดของครอบครัวผู้สูงอายุ ดังนี้ จำนวนสมาชิกน้อยกว่า 4 คน คือ จำนวน 1-3 คนถือว่าเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ถ้ามีจำนวนสมาชิก 4-5 คนถือว่าเป็นครอบครัวขนาดกลาง หากมีจำนวนสมาชิกมากกว่า 5 คนขึ้นไป ถือว่าเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ดังนั้น ขนาดของครอบครัวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นคู่กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างลักษณะของครอบครัว และขนาดของครัวเรือน จึงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งให้ผู้สูงอายุใช้ในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้

4. ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว

ในที่นี้หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว ซึ่งได้แก่ คู่สมรส บุตร หลาน หรือญาติที่อาศัยอยู่ร่วมกัน สภาพความสัมพันธ์ที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อผู้สูงอายุ เช่น การที่ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลาน ได้รับการยกย่อง ได้รับความสำคัญจากครอบครัว การที่อยู่ร่วมกันกับสมาชิกครอบครัวอย่างมีความสุข ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง พรพจน์ กิ่งแก้ว (2538 อ้างใน ชลลดา ภัคดีประพทธิ์ 2541 : 42) สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน มีองค์ประกอบดังนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ซึ่งกันและกัน มีการยอมรับซึ่งกันและกัน ไม่มีความขัดแย้งบาดหมางซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน หากมีองค์ประกอบครบ แสดงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัวเป็นไปในทางที่ดี

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านจิตลักษณะ ที่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ดังนี้

จุฑาทิพ อภิรมย์ (2537) ศึกษาเรื่อง ข้อเท็จจริง และทัศนคติการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมของผู้สูงอายุ ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเทศบาลเมืองนครราชสีมา โดยศึกษาจากผู้สูงอายุในชุมชน 5 ชุมชน เทศบาลเมืองนครราชสีมาจำนวน 197 คนวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 60 - 70 ปี จบการศึกษาระดับประถม และอาศัยอยู่กับบุตร ยังประกอบอาชีพมีรายได้ประมาณเดือนละ 1,500 - 3,500 บาท กลุ่มที่ไม่มีรายได้ได้จากบุตรหลาน ฐานะเศรษฐกิจระดับปานกลาง รับประทานอาหารครบ 3 มื้อ พฤติกรรมการรับฟังข่าวสารพบว่า ผู้สูงอายุเพศชายสนใจติดตามข่าวสารบ้านเมืองสูงกว่าเพศหญิง ด้านศาสนา ผู้สูงอายุทำบุญตักบาตร สวดมนต์บ่อยครั้ง ด้านการออกกำลังเพศชายออกกำลังมากกว่าเพศหญิง และมีสุขภาพแข็งแรง การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนตนเองเป็นส่วนใหญ่ทางด้านศาสนา มีทัศนคติต่อกิจกรรมทางสังคมในเชิงบวก ยินดีช่วยเหลือชุมชนสังคมหากมีโอกาส มีความภูมิใจในชีวิตว่ายังมีค่าต่อบุตรหลาน ครอบครัว สังคม และคนอื่น ๆ ในสังคม

ชนานุช อภิภัทรธำรง (2540) ศึกษาเรื่อง การจัดการศึกษาตามแนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ในสถานสงเคราะห์คนชราบางแค จากผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบางแค จำนวน 70 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความแปรปรวน และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน การแปลความหมายผลการวิเคราะห์ระดับประโยชน์ และระดับความต้องการ ใช้เกณฑ์การแปลความหมายที่พัฒนาแล้ว ตามแนวทางของ เบสท์ ผลการวิจัยพบว่า สถานสงเคราะห์จัดการศึกษาตามแนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านนันทนาการ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ตามความพร้อมของเจ้าหน้าที่ โดยคำนึงถึงความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบางแค การทำกิจกรรมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และ เน้นกิจกรรมด้านสุขภาพเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมด้านสังคม และกิจกรรมด้านนันทนาการ ตามลำดับ รูปแบบ และแนวทางที่ต้องการให้จัดทำ ได้แก่ กิจกรรมด้านสุขภาพควรจัดให้เหมาะกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ กิจกรรมด้านสังคมควรจัดทั้งภายในและภายนอกสถานสงเคราะห์คนชราบางแค เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมบางอย่างต้องการความเป็นส่วนตัว เช่น การบริการให้คำปรึกษา ควรจัดเจ้าหน้าที่ไปพบผู้สูงอายุที่ที่พัก

กิจกรรมด้านนันทนาการควรจัดทั้งภายใน และ ภายนอกสถานสงเคราะห์คนชราบางแค เช่น ดนตรีไทย นาฏศิลป์ไทย และทัศนศึกษานอกสถานที่ สื่อที่ใช้ในการจัดควรมีความทันสมัย เช่น โทรทัศน์ วีดิทัศน์ การจัดกิจกรรมควรจัดวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และเวลาที่เหมาะสม ในการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ ได้แก่ เวลา 07.00 - 11.00 น. และได้พบว่า ผู้สูงอายุบางคนยังมีความรู้ความสามารถอยู่จึงควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

สุรีย์ ชลเขต (2540) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จากผู้สูงอายุในอำเภอบ้านโป่ง จำนวน 385 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 60 - 95 ปี อายุเฉลี่ย 70 ปี นับถือศาสนาพุทธ มีสุขภาพปานกลาง ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ แต่มีรายได้จากบุตรหลาน ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา 4 อาศัยในบ้านของตนเอง มีบทบาทเป็นหัวหน้าครอบครัว อยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวจำนวน 1 - 5 คน อยู่กับคู่สมรสและบุตรหลาน มีหน้าที่ทำงานบ้านเล็กน้อยๆ ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเป็นอย่างดีทุกด้าน ระดับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมพบว่า ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมทางนันทนาการอยู่ในระดับน้อย ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชน ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชน กิจกรรมทางการศึกษาและการเข้าร่วมกิจกรรมทางนันทนาการ ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชน กิจกรรมทางการศึกษาและการเข้าร่วมกิจกรรมทางนันทนาการ

ฉันทพร สุรมินิจกุล (2544) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุของศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ กรมประชาสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร โดยศึกษากลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์บริการผู้สูงอายุดินแดง 8 คน ศูนย์บริการผู้สูงอายุบางแค 8 คน ศูนย์ผู้สูงอายุบ้านทิพย์สุนทร 8 คน กลุ่มเจ้าหน้าที่ของศูนย์ดังกล่าว แห่งละ 3 คน รวม 9 คน กับกลุ่มครอบครัว ญาติ และเพื่อนบ้านในพื้นที่ศูนย์ฯ แห่งละ 5 คน รวม 15 คน ผลการศึกษาวิจัย พบว่า การจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุของศูนย์บริการทางสังคมของผู้สูงอายุ เป็นการจัดบริการให้ผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัวมาใช้บริการ โดยเป็นศูนย์กลางให้ผู้สูงอายุมารับปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ และทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีบริการด้านสุขภาพอนามัย กายภาพบำบัด อาชีวะบำบัด สังคมสงเคราะห์ สันทนาการ กีฬา และด้านศาสนา การมารับบริการผู้สูงอายุไม่ได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัด

เท่าที่ควร แต่ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความพึงพอใจ และความต้องการของผู้สูงอายุเอง และการมีส่วนร่วมในลักษณะกลุ่มหรือโครงการ ผู้สูงอายุส่วนน้อยที่มีส่วนร่วม แม้ว่าศูนย์ฯ จะกระตุ้นและสนับสนุนการมีส่วนร่วม แต่ก็ยังไม่พอ เพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังไม่มีศักยภาพเพียงพอในการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าว

ยาจินต์ สินสุภา (2544) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการจัดกิจกรรมของวัดเพื่อสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ในเขตกรุงเทพมหานคร จากผู้สูงอายุ จำนวน 200 คน จากวัด 4 วัด ๆ ละ 50 คน ประกอบด้วย วัดบวรนิเวศวิหาร วัดราชาธิวาส วัดมหาธาตุ-ยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดปากน้ำภาษีเจริญ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าความแตกต่างของความคิดเห็นโดยการคำนวณหาค่าตามสูตร one way ANOVA ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 70 – 74 ปี มีสถานภาพสมรส ยังอยู่กับคู่สมรสและบุตร การศึกษาจบระดับประถม ไม่มีงานทำ แต่มีรายได้จากบุตร ธิดา มีสุขภาพแข็งแรง รองลงมา มีโรคประจำตัว ส่วนใหญ่เดินมาวัดด้วยตัวเอง กิจกรรมที่ผู้สูงอายุชอบให้จัดมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมการอบรมสั่งสอนหลักธรรม กิจกรรมจัดบริการทางสังคมมีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากัน 3 ด้านคือ การให้บริการฟรีด้านอาหารกลางวัน เครื่องดื่มและน้ำดื่ม กิจกรรมฟังธรรมะช่วยลดความวิตกกังวลและผ่อนคลายความตึงเครียดให้ผู้สูงอายุเป็นอย่างดี การเดินจงกรมไม่เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ด้านการบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และด้านการทำกายบริหารหรือโยคะ ปัญหาและอุปสรรคของการเข้าถึงกิจกรรมของวัดพบว่า กิจกรรมการสวดมนต์ให้พระเหมาะกับผู้สูงอายุมากกว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความสะดวกในการเดินทางมาร่วมกิจกรรมของวัด กิจกรรมที่ปฏิบัติยาก ได้แก่ กิจกรรมการนั่งสมาธิ และการเดินจงกรม

สรिता มังคโลปกรณ์ (2544) ศึกษาเรื่อง สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวและผู้สูงอายุ กรณีศึกษาหมู่บ้านนครหลวง ซอยเชื้อเพลิง (อมร) ถนนนางลิ้นจี่ เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร จากประชากรที่มีผู้สูงอายุอยู่ในครอบครัว 60 ครอบครัว จำนวน 286 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษา วิจัย พบว่า สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวและผู้สูงอายุมีความผูกพันกัน สมาชิกให้ความเคารพนับถือ เอาใจใส่ พบปะพูดคุยรับฟังปัญหาของผู้สูงอายุ พร้อมกับดูแลช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุต้องการ และเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปกับ สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวและผู้สูงอายุ พบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ได้แก่ บุตรหลาน ญาติ และผู้ร่วมอาศัย มีความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 สัมพันธภาพระหว่างครอบครัวและผู้สูงอายุกับผู้อาศัยมีความสัมพันธ์กัน

พิชญกานต์ สกฤพานิช (2545) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยทางสังคมของครอบครัวที่มีผลต่อการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัว ผู้สูงอายุหญิงในเขตชนบท อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นครอบครัวผู้สูงอายุในเขตชนบท อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น จำนวน 270 ครอบครัว วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หาความสัมพันธ์โดยใช้สถิติไคสแควร์ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า วยผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และด้านเศรษฐกิจ การปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวผู้สูงอายุหญิงเพื่อตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งปัจจัยพฤติกรรมสุขภาพของครอบครัว ความเชื่อค่านิยมในการอุปถัมภ์เลี้ยงดูผู้สูงอายุ เศรษฐกิจครอบครัว และการอพยพแรงงานในครอบครัว มีผลต่อการปฏิบัติพัฒนกิจของครอบครัวผู้สูงอายุหญิง

นันทิญา อังกินันท์ (2546) ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจากผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ เขตบางกอกน้อย 6 ชมรม ที่ขึ้นทะเบียนกับสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จำนวน 242 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าสัมประสิทธิ์แบบเพียร์สัน t -test ผลการวิจัยพบว่า ด้านสังคมมีคุณภาพชีวิตภาพรวมในระดับสูง กิจกรรมหรือบริการที่ได้รับอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมหรือบริการได้รับอยู่ในสภาพพอเพียง ด้านศาสนาพบว่า คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง กิจกรรมหรือบริการได้รับอยู่ในสภาพสูง ด้านสาธารณสุขพบว่า คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง กิจกรรมหรือบริการได้รับอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ด้านสันตนาการ พบว่า คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง กิจกรรมหรือบริการได้รับอยู่ในสภาพสมบูรณ์

จันทา มหามงคล (2547) ศึกษาเรื่อง การทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจากผู้สูงอายุในอำเภอท่ามะกา จำนวน 380 คน จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t -test การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (one way ANOVA) และถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า การทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ด้านรายได้และการพักอาศัยมีการทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน ความภาคภูมิใจในตนเอง ความผูกพันต่อชุมชน และการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางเชิงบวกกับการทำกิจกรรมทางสังคม

พรรณธิดา บุญพิทักษ์ (2548) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ ในสังกัดสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจาก สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ 30 ชมรม จำนวน 286 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t-test และ F-test ในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศชายและเพศหญิงในจำนวนที่เท่ากัน มีอายุระหว่าง 60 - 64 ปี ส่วนใหญ่สมรสแล้ว มีการศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุ ในช่วงเวลา 1-5 ปี กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุจัดให้กับสมาชิกเรียงตาม ลำดับ คือ กิจกรรมของ ชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นด้านการเผยแพร่ข่าวสารมากที่สุด รองลงมาคือ การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ด้านการพัฒนาสังคม ด้านนันทนาการ และด้านทัศนศึกษานอกสถานที่ ด้านความสนใจและความถนัดตามลำดับ ส่วนลักษณะทางเครือข่ายของชมรมผู้สูงอายุนั้นมีลักษณะ เครือข่ายของการติดต่อกับองค์กรภายนอกมากที่สุด รองลงมาเป็นการติดต่อกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ ภายในจังหวัด ส่วนภายในเครือข่ายภายในเป็นการติดต่อกับเพื่อนสมาชิกในชมรมเดียวกัน สมาชิก ชมรมมีทัศนคติต่อการพัฒนาเครือข่ายกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุในระดับมากต่อการประสานงาน มีความเห็นว่าการแบ่งหน้าที่ในการทำงานด้านเครือข่ายร่วมกัน ในด้านบริหารนั้นสมควรมี การพัฒนาและปรับปรุงในการทำงานร่วมกัน ส่วนด้านกิจกรรมนั้นควรมีการจัดกิจกรรมร่วมกันใน กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเข้า สังคมของผู้สูงอายุมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านจิตลักษณะ และปัจจัยด้านครอบครัว โดยนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร ตามที่ปรากฏในกรอบแนวคิดการศึกษา